

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות ריבית

המשך סימן קס:

גודל אסור הרבית ועד היכן צריך לזהר ממנו, סעיפים יא - יג

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה				
יעקב מנצח ביטוחים 02-5370030 לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה הונצח על ידי ידידנו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצח שליט"א		סימן טוב ומזל טוב למחותנים החשובים ידידנו הרה"ג ר' אהרן שטרנליכט שליט"א לכבוד נישואי בנו החתן הבחור המופלג משה יונה בנימין נ"ו עב"ג הכלה תחי' בת ידידנו הרה"ג ר' משה שמחה עדאל שליט"א		על הטוב יזכר ידידנו הרב החסיד המפואר ראש וראשון לכל דבר שבקדושה הנדיב הגדול והמפורסם מ"ה ישראל גבריאל אדלר שליט"א אב"ד טורדא יצ"ו זכות התורה תעמוד לו
מפרסמים עושה מצוה ידידנו החשוב רודף צדקה וחסד הרה"ח ר' יהודה ערש איגל שליט"א לזכות את הרבים	סימן טוב ומזל טוב לידידנו הרה"ג ר' שלום אפרים פרבר שליט"א מחבר ספר החשוב פרי שלום לכבוד נישואי בתו הכלה החשובה תחי'	סימן טוב ומזל טוב לידידנו הרה"ג ר' שלמה דוב ווידער שליט"א לכבוד נישואי בתו הכלה החשובה תחי'	סימן טוב ומזל טוב לעסקן הנודע ידיד נפשי הרה"ג ר' דוד סאקס שליט"א לכבוד נישואי בתו הכלה החשובה תחי'	ידידנו היקר אוהב ומוקיר רבנן ממחזיקי הדעה ברורה הרה"ג ר' אליהו גוט שליט"א לכבוד התורה ולומדיה
לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות - הנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל : asher6321@gmail.com דוא"ל 34 י-ם. דוא"ל 168880 פלאפון 0533127341 כל הזכויות שמורות בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880				

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך

סימן קס - גודל אסור הרבית ועד היכן צריך לזהר ממנו, סעיפים יא - יג

יֵא אִם לֹא הָיָה (קח) רִגְלֵי לְהִקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם, (קט) אָסוּר (קי) לְהִקְדִּים (קיא) לוֹ. יב (קיב) לֹא יֵאמֹר לוֹ: (קיד) אִם בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי (קטו) מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי. הִגָּה: (קטז) וְכֵן שָׁלַח בְּיָתוֹ

~~~ דעה ברורה ~~~

(קח) רגיל. שתיים ושלוש פעמים, אבל הקדים פעם אחת נחלקו הפוסקים האם נחשב רגיל

(מרבח תורה סק"ז אות ה).

(קט) אסור. ללוה.

(קי) להקדים לו. למלוה שלום בפיו (מרבח תורה סק"ח) כי שלום זה ברכה, ואסור ללוה לברך את המלוה משום ריבית דברים שדרשו חז"ל מהפסוק כל דבר אשר ישך, אפילו ריבית דברים אסור (ב"מ עה). ודוקא כשאמירת השלום שוה לכל הפחות שוה פרוטה (עין חידושי מהר"י שטייף). ובגלל ההלואה ואפילו אינו מפרש (פני יוסף סק"י) אבל אם ההלואה יצרה קשר ביניהם שהקשר הזה מחייב להקדים שלום, או אם הוא אדם הרגיל להקדים שלום למי שמכיר ועכשיו על ידי ההלואה מכיר גם את הלוה, מותר להקדימו, כי אינו עבור ההלואה אלא עבור ההיכרות שנוצרה ביניהם.

היה רגיל להקדים לו שלום מטעם שהמלוה איש מכובד ולא נגרע מכבוד הלוה כלום כשהוא הראשון שמקדים שלום אם כן אפילו אומר לו שמקדים לו שלום בשכר מעותיו לא נוסף מכבוד המלוה ולא נגרע מערך הלוה ומותר (מרבח תורה שם אות ג, פני יוסף סק"י).

רגיל לתת לו שלום ואם עכשיו לא יתן לו שלום הוא מבזה אותו מותר כי גדול כבוד הבריות (מרבח תורה שם. והתיר אפילו אומר לו אחר כך שנותן לו בשכר מעותיו. אבל בדרכי תשובה תמה עליו מה צריך להודיעו, ואם מודיעו יש לאסור).

היה המלוה רגיל להקדים שלום להלוה שהלוה איש מכובד יותר אסור לכל הדעות ללוה להקדימו בשלום ואפילו אינו אומר שמקדים בשכר מעותיו (מרבח תורה שם אות ד). ואפילו בעוד המעות בידו מותר לתת לו ידו לשלום (מרבח תורה סק"ז אות ב) או להרכין ראשו בתנועת שלום כנהוג מפני הכבוד.

(קיא) לו. אבל לשלוח לו דרישת שלום על ידי אחר מותר (מרבח תורה סק"ח ד"ה פלוני). וכן מותר להשיבו שלום כי אין זה חשיבות אלא דרך ארץ, ונראה שמותר להשיבו כפי הרגילות שאחד אומר שלום והשני כופל ואומר שלום שלום או שאחד אומר יום טוב והשני מוסיף ואומר שנה טובה וכדומה. וכן מותר לומר הייתי מודה לך כראוי ומה אעשה שהתורה אסרה (נתיבות שלום). וכל האיסור להקדים היינו בעוד שהמעות בידו, ואפילו אינו מתכוין לשם ריבית, אבל לאחר שפרע מותר להקדים לו שלום, כי לא מסתבר שבשביל שלום ממנו פעם אחת יאסר לומר לו שלום כל ימי חייו (ברכי יוסף בשם אהלי יעקב סימן קנז). ולא רק שאילת שלום אסורה אלא גם לא ישבחו בדברים או ישכים לפתחו (הרמב"ם מלוה פ"ה ה"ב) ואף לא יברכו (תוספות קידושין ח:). או יודה לו באמירת תודה או יחזיק לו טובה (ש"ע הרב סעיף י) ובזמנינו יש מתירים לומר תודה, כי זה רק הודאה ומדרכי הנימוס וההנהגה הראויה שבין אדם לחבירו ולא דברי שבח (מנחת שלמה סימן כז) רק שלא ירבה באמירת התודה (נתיבות חיים) ולא יאמר תזכה למצות כי זה ברכה ממש (מנחת שלמה שם) ואם רוצה לומר תזכה למצוות יאמר בהעברה סתם בלי שימת לב שהוא מברכו שבזה מותר. וכן מותר לומר יישר כוחך כי אינו מתכוין לברכה אלא לאמירת תודה (נתיבות שלום) ומנהג העולם להתיר לומר תזכה למצוות ואין אומרים תודה כי אמירת תזכה למצוות אין הכוונה על ההלואה אלא על המצוה שעשה, וגם אינו נחשב לברכה ויש בזה כבר מדרכי הנימוס, ואמירת תודה נחשב לשבח, וכן עיקר. ומותר ללוה לברך את המלוה בברכת מזל טוב וכדומה כיון שאינו ברכה מענין ההלואה (ברית יהודה פ"א סקס"ד).

דְּבָרִים בְּעֶלְמָא, (קִיז) (קִיח) אֲסוּר. (טור). (קִיט) וְאֶפְלוּ (קכ) לְטוֹבָתָהּ (קכא) הֶנְחָהּ (קכב) בְּעֶלְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר (קכג) בְּסוֹף הַסִּימָן. אֲסוּר לְקַדֵּשׁ אֶשֶׁה בְּהֶנְחָת מְלוֹה, כְּגוֹן שֶׁהִיא חֵיצוֹת לוֹ, (קכד) וּמְכוּיָה לָהּ

~~~ דעה ברורה ~~~

(קִיב) לא יאמר לו. המלוה ללוה (טור).

(קִיג) הודיעני. תבוא במיוחד ותודיע לי (משמעות לשון הטור והמחבר, כמבואר בפרישה, וכן דעת ה"ז סק"ה).

(קִיד) אם בא איש פלוני ממקום פלוני. כי בזה שמצוה עליו והשני נכנע לו נחשב ריבית דברים (ט"ז סק"ה) אבל אם אינו בא אליו להודיעו אלא כשמצא אותו בדרך הילוכו וכדומה מודיעו כי בא איש פלוני מותר (מרבם תורה סק"ח). אבל מלשון המשנה משמע שגם בזה אסור ואפילו שאין לו בזה טירחא כלל (פרישה). ודוקא אם בא הלוה לספר למלוה כמבשר דע שפלוני בא, אבל אם המלוה שואל את הלוה ודאי שמותר להשיב לו שבא (בית דוד). וכן מותר למלוה לומר להלוה אם יזדמן לך שתשמע תשים לב לדברים שתזכור ואם תמצא אותי תודיעני, ובתנאי שהוא רגיל בכך גם לפני ההלוואה ואם היה מוצא את המלוה היה מספר לו שבא פלוני (שלחן גבוה סק"ל).

ולמעשה יש לפסוק שכל האיסור זה כשמצוה לו בדרך פקודה, אבל באומר לו הודיעני דרך בקשה ויש רשות ללוה שלא להודיעו אז אפילו אם מודיעו אחר כך אין כאן איסור (מרבם תורה

סק"ח וכן משמע מסקנת הדרכי תשובה סק"פ).

(קטו) מקום פלוני. ולגרסת הרמב"ם לא יאמר המלוה ללוה דע אם יבוא איש פלוני, ומטרת האמירה היא בשביל שתכבדהו ותאכלהו ותשקהו (בית דוד). ואפילו שדרך העולם לתת לאכסנאי אכילה ושתייה כדי שאם יבוא הוא שם יחזור ויכבדו, או מצד גמילות חסד, ואם כן אין כאן ריבית ממון, מכל מקום מה לו שיצווה לחבירו אם לא שסומך על שהוא לווה שלו, ולכן נחשב ריבית דברים בשביל ההלוואה (ט"ז סק"ה). ולגרסת הרא"ש לא יאמר הלוה מעצמו למלוה דע כי איש פלוני בא. ודוקא אם מפרש בשביל שתלויני או שהלוותני (הגר"א סק"ב) ויש לחוש לכל הפירושים ולא יאמר המלוה ללוה כשיבוא פלוני תכבדהו ותאכלהו וגם לא יאמר כשיבוא פלוני הודיעני. כן אפילו לא ביקש ממנו המלוה אסור לו ללוה מעצמו להודיעו משום ריבית דברים (שלחן גבוה סק"ל) וצריך עיון אם הלוה מודיע לו על ידי שליח האם הלוה עבר איסור (מרבם תורה סק"ח).

(קטז) וכן שאר ריבית דברים. כמו להלוות לחכם על מנת שיתפלל לרפואתו, כי נחשב כריבית דברים וקצץ בשעת הלוואה שיש בו חשש איסור תורה. אמנם מחויב החכם בעצמו להתפלל בעבורו וכל שכן אם תומכו בגמילות חסדים. ומותר למלוה לומר הלוי ואתפלל בעדך ורק אסור לומר על מנת. וכן מותר להלוות לתלמיד חכם שילמד משניות וכדומה לשם נשמתו אחר מותו ואף שיגיע זמן פירעון לבניו אחר מותו אין איסור כי אז כבר אינו חייב לשלם להמלוה רק לבניו ואיסור ריבית דברים אינו רק כל זמן שמעותיו בידו (מרבם תורה סק"ט) וכן להלוות על מנת שיאמר קדיש אחריו. אמנם בן שחייב לומר קדיש אסור לו להלוות מעות על מנת שהלוה יאמר במקומו קדיש בחינם (לקט הלכה [יעקאב] סוף סעיף י').

ומותר להלוות לרופא על מנת שירפאו אם הרופא אינו רוצה לקבל שכר עבור הרפואה, ואפילו רוצה לרפאותו בחינם כי רפואה בחינם אינה שוה, וכל שכן כשאינו מרפאו רק אומר לו איזה תרופה לקחת שאינו אלא ריבית דברים ובפרט במקום פיקוח נפש ואפילו שיש רופא אחר מותר כי לא מכל רופא זוכה אדם להתרפאות (מרבם תורה שם).

(קִיז) אסור. והאומר לחבירו דבר עלי לשלטון ואלוה לך מעות, ספק האם עובר משום איסור ריבית (מחנה אפרים ריבית סימן ט) ויש שכתב שתלוי במחלוקת הראשונים האם ריבית דברים איסור מהתורה או מדרבנן (מקור מים חיים סוף סעיף יא) ויש שהחשיבו כריבית קצוצה (חוות דעת סימן קסא ביאורים

סק"ה).

שלחן ערוך

~~~ דעה ברורה ~~~

(ק"ח) אסור. ואם הלוח צריך לבקש מהמלוה עוד הלואה או שיתן לו עוד זמן עד הפירעון יבקש ממנו בדרך תחנונים בלבד ולא בדברי שבח או חניפות (שר"ע הרב סעיף ט).

(ק"ט) ואפילו לטובת הנאה בעלמא. ולכן צריך לדקדק שלא לומר תודה מיד אחר תשלומי מעות ההלואה ואפילו שהאיסור רק כשמעותיו בידו מכל מקום נכון להמתין מעט ולכל הפחות שלא יאמר בתוך כדי דיבור של ארבע מילים מנתינת המעות, ואחר כך כבר יכול לומר תודה. ואם שולח את אמירת התודה בלבד על ידי שליח בזה יש מקום להתיר אפילו אם השליח אומר תודה מיד בשעה שהוא נותן את הכסף (מרבה תורה סק"ט).

(ק"ק) לטובת הנאה. כמו שאמר לו כשאתה הולך לשוק תקנה בעבורי מעט ירק (הג"א סק"ג) ויש אומרים שזה נחשב ריבית קצוצה אם מתנה כן בשעת ההלואה, ואם כבר הלוח ועדיין מעותיו אצלו או שכבר פרע החוב ואינו רגיל להוסיף קניה בשוק בעבורו גם נחשב ריבית, ואפילו אם אין הדרך לשלם עבור שירות מועט זה. אלא מכיון שזה דבר מועט אינו אסור כשמחזיר המעות אלא באומר בשביל מעותיך (עטרת משה [מאקווא]).

וכן אדם חשוב שאינו רגיל לקבל מתנה משום אדם אסור לו לקבל מתנה ממי שהלוחו בעודו בעל חובו כי יש לנותן טובת הנאה בזה שמקבל ממנו (פתי תשובה סק"ח משאלת יעב"ץ ח"ב סימן מז) אלא שאם ההלואה הוא יותר כבוד הלוח או שהוא בדרך צדקה מותר. ודוקא כשההלואה היה על מנת שיקבל ממנו מתנה אסור באדם חשוב, אבל בסתם אין איסור כי מי יודע האם נחשב המתנה למלוה כטובת הנאה (מרבה תורה סק"ט).

(ק"כא) הנאה. ואפילו הלוח על מנת שידבר רע על חבירו מלבד מה שעובר הלוח באיסור לשון הרע עוברים גם באיסור ריבית דברים (מרבה תורה סק"ח).

(ק"כב) בעלמא. ולכן יש מי שאסר למוציאים לאור ספרים לכתוב בספר תודה לאדם שסייע בהלואה להוצאת הספר (ערך שי מהדורא בתרא דף פה ע"א) ויש מי שהתיר כיון שנחשב הלוחא לצורך מצוה (הגאון בעל שמן רח בהקדמתו לספרו יבין שמועה) או כי יש בזה קצת מצוה שילמדו ממנו אחרים ויתרמו להוצאת ספרים (מרבה תורה סק"ד). ולכן אם המוציא לאור מדפיס ספר לשם מסחר פשוט שאסור, אבל כשהדפסת הספר אינה לשם מסחר ואחר ההדפסה מוסרים את הספר למוציא לאור לעסוק בהפצה, פשוט שאין חשש ריבית שהרי אין זה מלוה למלוה (דרכי תשובה סק"ח).

אמנם מותר לכתוב ברכה נתונה מהשמים לפלוני כי אין זה אלא סיפור דברי אמת, כי הלא באמת יגמול לו הבורא יתברך טובה על מצות חסדו (אגרות משה י"ד ח"א סימן ט). ויש לעיין בזה שהרי המלוה נהנה מהשבח והכבוד בפרסום שמו ולמה אין בזה ריבית דברים.

וכל זה כשמקבל את הכסף בהלואה אבל ברור שמותר לכתוב את שמות התורמים בגמילות חסד וצדקה (פשוט).

ולכתוב את שמות המתנדבים לתת מעות קדימה וקונים במעות הללו את הספר מותר ואפילו קונים במחיר מוזל ממחירו אחר ההדפסה, כי יש להם דין קונים, וזה שקיבל את הכסף הוא כמו שליח שלהם לשלם לבית הדפוס בעבור הדפסת הספר שקנו, ומצוה לפרסם שמם לזכרון כמבואר בתשובת הרשב"א (סימן תקפא והביאו מגן אברהם סימן קנד) שזו מידת חכמים ומדת וותיקין כדי ליתן שכר לעושי מצוה, ומידת התורה הוא שהיא כותבת ומפרסמת עושי מצוה

(חמודי אפרים בקונטרס חיים שאל עמוד רכה, וכן הגה"ק משינאווא זצוק"ל בשם זקינו בעל הברוך טעם זללה"ה בהסכמתו לספר ברית כהונת עולם ח"ג מונקאטש תרנ"ז, ובהסכמתו לספר תולדות אברהם להגה"ק מאוליניוב ז"ע, כתב שקינו ז"ע החשיב את המעות קדימה כמצוה ממש ומקיימים בזה מצות כתיבת התורה, ומצוה לפרסם שמם. ועין בהסכמת בעל כנסת יחזקאל ז"ע על שו"ת מילי דאבות).

וכל זה בתנאי שנותני המעות קדימה מקבלים עליהם אחריות הפסד ואם בסוף לא יצא הספר לאור אינם מקבלים בחזרה את כספם.

הַזְמָנָה, (קכ"ה) קְדֵשׁ לוֹ (מְקַדֵּשׁ פִּי'ה דְּקִדּוּשִׁין). יג (קכ"ז) מִתֵּר (קכ"ח) לִזְמַר (קכ"ט) הִלְךְ:
זוּז, (קל) וְהִלְוָה (קלא) עֲשֶׂרָה דִּינָרִים (קלב) לְפָלוּגִי, (קלג) וְהוּא שֶׁלֹא יִחְזֹר (קלד) וְיִקְחֶנּוּ

~~~ דעה ברורה ~~~

והמדפיס הירא שמים והוא עצמו מוכר הספרים ורוצה לצאת ידי כל הדעות ימכור את הספר יום או יומים לאחר ההוצאה במחיר שלקח מנותני המעות קדימה ואז שוב אין כאן חשש ריבית כלל שהרי הם שילמו את מחירו המלא (פשוט).

(קכג) בסוף הסימן. סעיף כג.

(קכד) ומרויח לה הזמן. שהאריך לה את מועד הפירעון, ויש בזה הנאה שוה פרוטה (רש"י קידושין

ו).

(קכ"ה) כדי שתתקדש לו. משום הערמת ריבית (רש"י קידושין ו. ד"ה לא) ויש לחוש לדעה הראשונה במחבר באבן העזר (סימן כח סעיף י) שאם אמר לה הרי את מקודשת לי במה שאני מרויח לה זמן מקודשת ואסור לעשות כן משום ריבית. אלא שהביא המחבר שם יש אומרים שאינה מקודשת. ולדבריהם אין כאן אפילו איסור אבק ריבית כלל, ולכן בדיעבד אם רוצה לחזור בתשובה אינו צריך לקבל עליו תשובה חמורה אלא תשובה קלה (בית הלל סק"ד).

(קכו) שתתקדש לו. ויש כאן כמה פרטי דינים:

1. בדיעבד אם קידשה יש אומרים שמקודשת (חוות דעת סימן קסא סק"י) ויש אומרים שאינה מקודשת (מראה הפנים בירושלמי ב"מ פ"ה ה"ב ד"ה כאן) ויש מי שהחשיבו ספק קידושין (בית שמואל באבן העזר סימן כח סק"ו). ולדעת הנתיבות המשפט (סימן רח) אם קידש בריבית שלקח ממנה אינה מקודשת כי יכולה לומר לקחתי בחזרה את שלי. ואם קידש אשה אחרת בריבית שלקח מאחר מקודשת כי יש יאוש ושינוי רשות (וכן דעת המרבה תורה סק"ל).

2. המקדש בריבית קצוצה שלקח בעל כורחה או דבר המסוים שצריך להחזירו אינה מקודשת לכל הדעות (מרבה תורה שם).

3. קדשה בפרוטה אחרת שלו אינו מחויב להחזיר לה הריבית קצוצה או דבר המסוים שלקח כי כל מה שקנתה אשה קנה בעלה ולא יקיים בזה מצות השבת הריבית, וברור שאינו חייב לגרשה כדי לקיים מצות השבת ריבית (מרבה תורה שם).

4. המקדש באבק ריבית שלקח מרצונה מותר גם לכתחילה אף בבא לצאת ידי שמים (מרבה תורה שם).

5. המלוה לאשה כסף ואמר לה בשעת מתן מעות הרי את מקודשת לי בהנאת מלוה זו שאני מלוה לך עד זמן פלוני יש בזה חשש איסור ריבית קצוצה (שורש מיעקב דף יח).

6. מלשון המחבר כגון שהיא חייבת לו. משמע, שאם הוא חייב לה מעות והיא מרחיבה לו את זמן הפירעון כדי שיקדשנה בפרוטה שלו מותר (מרבה תורה סק"ל).

5. מותר להלוות מעות לחבירו על מנת שיקדש את בתו של המלוה אפילו היא קטנה ונערה (מרבה תורה שם).

6. מותר להלוות מעות לחבירו על מנת שידבר עם בתו הבוגרת שתתקדש למלוה (מרבה תורה שם).

7. הלוה לחבירו על מנת שיהא שליח להוליך גט לאשתו אפילו לדעות שאין השליח נפסל אסור למורה צדק המסדר הגט להניחו שימסור הגט לאשה שהרי הלוה עושה איסור בשעת נתינת הגט בנתינת ריבית קצוצה. ואם נתן צריך עיון בדיעבד האם הגט חל. וכן צריך עיון האם השליח יכול לעשות שליח שני, וצריך עיון (מרבה תורה סק"ח).

דעה ברורה ~~~

(קכז) מותר וכו'. כאן מתחיל המחבר בנושא חדש, שאין ריבית אלא מלוה למלוה, לכן כאשר אדם שלישי מפיס בכסף את המלוה לתת הלואה ללוה מותר, משום שאפילו שנתרבה המלוה עקב ההלואה מכל מקום הכסף לא בא אליו מהלוה, ולכן מותר.

(קכח) לומר לחבירו. ואף ללוה אין איסור, ואפילו אם גוי אמר לישראל (מרבח תורה סק"ב). **(קכט) הילך זוז. קח זוז.**

(קל) והלוה. או תאחר לו את זמן הפירעון (יד אברהם).

(קלא) עשרה דינרים לפלוני. לפי שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מיד לזה למלוה (טור). ואפילו אם הנותן חייב ללוה כסף וכל כוונתו לתת למלוה בכדי שילוה ללוה ועל ידי זה יהיה ביד הלוה כסף מזומן ולא יבקש ממנו את החזר הלוואתו (תשובת חינוך בית יהודה סימן סד והביאו

שלחנו של אברהם סק"א).

(קלב) לפלוני. ואפילו הוא בנו ואינו סמוך על שולחנו (מרבח תורה סק"א). אבל אם היא אשתו אסור, כי האשה נהנת במעות שיש לבעלה ונחשב כאילו נותנו בידיה ממש. (כנסת הגדולה הגהת

הטור סק"מ).

ומכל מקום אסור לומר כל זמן שלא יתן לך פלוני מעות שאתה מלוה לו אני אתן לך כל חודש דינר, שזה ריבית גמורה ואסורה אפילו שאינה מיד לזה למלוה, כי זה שמקבל עליו את הריבית נחשב כלוה גם על הקרן שהרי כל זמן שהשני לא פרע את הקרן יש עליו לשלם את הריבית, ואם כן אחריות הקרן עליו (ט"ז סק"ו) ויש שהקיל ואפילו הערמת ריבית אין כאן שהרי הלוה אינו נותן למלוה ולא התחייב ליתן לו יותר מדמי הקרן ומה שמשלם עד שיפרע הקרן זה רק משום שקנס עצמו אבל אין אחריות הקרן עליו (שלחן גבוה סק"ג) והסכמת רוב הפוסקים להחמיר (חכמת אדם כלל קלב, יד אברהם, חוות דעת חידושים סק"א. וכן משמע בש"ד סימן קע סק"ז).

וגם אסור הלוה לומר כל הנותן לפלוני בעבור שיתן לי הלוואה אינו מפסיד (לרוב הראשונים. בית יוסף) ואפילו אם באמת אינו רוצה לפרעו אחר כך יש איסור באמירה (נידולי תרומה שער מו ח"ז, משנה למלך) ויש אומרים שאין איסור באמירה אלא אם כוונתו לחזור ולשלם לו ואפילו אינו בתורת חיוב אלא הבטחה בלבד (מהרא"ל צינץ סקט"ז).

(קלג) והוא שלא יחזור. קודם ההלואה, שאז כשנוטל ההלואה מחמת השכר שנתן נטלו, אבל אם כבר קיבל את ההלואה ואחר כך מחזיר למי שנתן מרצונו, אין בזה איסור, הואיל ובשעת ההלואה לא היה כאן סרך איסור ולאחר ההלואה אין המלוה שייך כאן, וכיון שמדובר בריבית דרבנן שהרי לא קצצו בשעת ההלואה ובריבית דרבנן אין הלוה מוזהר רק המלוה, ולכן אין מקום לאיסור על הלוה ליתן את הזוז לפלוני שישתדל בעבורו (חוות דעת ביאורים סק"ו) וכל זה כשלא תכננו מראש שהלוה עתיד ליתן לו, אך אם הסכימו על כך מראש אפילו אם הלוה לא נתחייב לפרוע לו הרי זה אסור, כי כבר משעת נתינתו הרי זה נראה כריבית אם אכן הלוה פרע לו לבסוף את המעות הללו, ואין להתיר אף שנתן אחר ההלואה (נתיבות שלום).

(קלד) ויקחנו מהלוה. את אותו הזוז עצמו שקיבל, אבל לחזור ולתת פחות או יותר מותר. וכן משמע מהגהת הרמ"א (סעיף טז) שכתב 'זה' הזוז שלא 'יבואו להערים. אבל העיקר שאסור לתת אפילו מקצת הזוז או יותר מהזוז (מרבח תורה סק"א וכדעת הטורי זהב סק"ז).

וכל שכן שלא יקדים לו הלוה לנותן מתנה בדרך שכירות שישתדל בעבורו לקבל הלוואה מהמלוה, והוא חוזר ונותן לו למלוה המתנה ההיא או פחות או יותר קצת, כי זה ריבית גמורה (ט"ז סק"ז) או הערמת ריבית (חוות דעת ויד אברהם. ובשבילי דוד ושו"ש מיעקב משיבם דעת ה"ח) ויש מי שהתיר להקדים כי הכסף שנתן לו הלוה אינו אלא שכר אמירה בלבד, ומה שהוא חוזר ונותן למלוה משלו הוא נותן (בינת אדם ריבית אות ד מהריטב"א ב"מ סט: ד"ה ואמר. וגם הפרישה והט"ז שכתבו לאיסור זה כי לא נדפס דברי ריטב"א בימיהם. וכך משמע שפסק הדעת תורה). ויש שכתב שיש כאן ג' דינים. א. אם הלוה יתן בדרך

מהלכה, (קלה)גם לא יאמר הלכה למלכה: (קלו)פלוני (קלז)יתן (קלח)בשבילי. (קלט)יִישׁ אומרים שצריך גם כן שלא יפסנו הלכה לתת למלכה בשביל (קמ)שילוחו.

~~~ דעה ברורה ~~~

תנאי שאם לא יצליח ההשתדלות יחזיר לו המתנה, אינו ריבית קצוצה כלל כי אינו מלוה למלוה. ב. אם אמר לו המתנה היא שלך גם אם לא אקבל הלואה, ורק אם תרצה תשתדל בעבורי ודאי שאינו ריבית קצוצה. ג. אם נותן לו רק בכדי שיתננו להמלוה ואם לא יצטרך לתת יחזירנו לו, נחשב ריבית קצוצה (גם לדעת הטורי זהב וכדעת הלחם רב סימן יב, והחוות דעת המובאים בפתחי תשובה סעיף ז, עטרת משה [מאקווא]).

(קלה) וגם לא יאמר הלוה למלוה פלוני יתן בשבילי. כי נראה כשלוחו (הראב"ד והרא"ש) וריבית מלוה למלוה אפילו על ידי שליח אסור, כך נראה לדייק בדעת המחבר. אולם דעת הרמ"א סעיף טז להתיר ריבית מלוה למלוה על ידי שליח (ט"ז סק"א) אבל הש"ך (סקכ"ב) דעתו שאין לדייק מכאן כלום, כי כאן ההלואה מהמלוה ללוה ככל ההלואות ולכן אסור הריבית אפילו על ידי שליח, אבל בנידון הרמ"א שם אין קשר כלל בין הלוה למלוה, כי ההלואה נעשתה על ידי שליח וגם הריבית ולכן התיר.

(קלו) פלוני. ואפילו הוא גוי (ט"ז סימן קע סק"ה, באר אליעזר).

(קלז) יתן. וכל מה שהתיר המחבר אינו אלא כשאומר הפלוני קודם ההלואה אבל אם התנו בשעת ההלואה על תשלום ריבית ובשעת התשלום רוצה ישראל אחר לפרוע את חוב הריבית יש כאן איסור גמור (עטרת משה [מאקווא]).

(קלח) בשבילי. ואינו אלא הערמת ריבית (חכמת אדם כלל קלב) ומשמע מהמחבר שדין זה מוסכם על כל הפוסקים ובהמשך יתבאר.

(קלט) ויש אומרים שצריך גם כן שלא יפסנו הלוה למלוה בשביל שילוחו. אלא שיעשה כן מעצמו בלא דעת הלוה (טור) והאיסור אינו אלא חומרא בלבד מדרבנן (הרא"ש, בית יוסף, ש"ך שם) כי במעשה הפיוס הרי הוא נותן הנאה למלוה שהרי מכה המעשה הזה עתיד המלוה לקבל מפלוני הלואה (חוות דעת ביאורים סק"ו). או כי אפילו נתינה של אדם אחר נחשב כאילו הלוה עצמו נתן (הגר"א) ולטעם האחרון יש מי שאומר שזה ריבית קצוצה ואיסורו מהתורה (חזון איש י"ד סימן עא סעיף א אות ב) אך יש אומרים שאינו אלא מדרבנן (כך משמע מהרא"ש כאן, ומשום שנראה כשלוחו. וכן הוא בש"ת חמדת שלמה י"ד סימן לב שאין הנתינה עצמה נחשבת ממש כנתינת בעל דינו. וגם הגר"ש שקוף [קידושין סט בדעת הרמב"ם] בדין עבד כנעני שאינו מועלת במכירה משום שאף שהנתינה מתייחסת אליו מכל מקום אינו נחסר בכך ובמכירה יש דין שיחסר. ולפי זה גם בריבית שמהתורה יש דין שיחסר ולא אסרה תורה תרבות בלא נשך אין איסורו אלא מדרבנן).

(קמ) שילוחו. ומשמע שרק יש אומרים דעתם כן אבל לשאר פוסקים מותר לפייסו, וטעמם כיון שמשלם הוא נותן ואין הלוה משלם לו ולכן אינו נחשב כשלוחו. (ש"ך סק"ח). ועוד כי בריבית דרבנן רק המלוה מזהיר ולא הלוה, וכאן המלוה אינו יודע כלל ממעשה הפיוס (חוות דעת ביאורים סק"ו) ועוד כי בפיוס אינו נותן בעבור הנאה אלא משום הפיוס ונדבת ליבו (בית דוד [ביסטריץ]) ולהלכה הרוצה לסמוך על דבריהם ולהקל רשאי (בית יוסף, ש"ך סק"ח). ולדעה ראשונה המתירה בפיוס מותר גם כן ללוה לומר למלוה פלוני יתן בשבילי (חוות דעת חידושים סק"ג, בית מאיר). ואפילו פייסו וגם אמר הלוה למלוה פלוני יתן בעבורי מותר (מרבה תורה סק"ב) אולם מלשון המחבר שסתם משמע שלומר פלוני יתן בעבורי אסור לכל הדעות. אלא אם יאמר פלוני יתן לך לאהבתי שאז מותר לדעת המתירים (שלחנו של אברהם סק"ב).

וכן אפילו אם אומר הלוני מנה וטול דינר מיד ראובן שאמר ליתן לי במתנה מותר, כיון שלא זכה עדיין. אבל לחזור וליקח מהלוה כנגד המעות שנתן לכל הדעות אסור, ודוקא כשלוקח מהלוה קודם ההלואה, אבל אם כבר קיבל ההלואה ואחר כך מחזיר הדינר מרצונו למי שנתן להמלוה מותר לקבלו (חוות דעת חידושים סק"ג).

פסקי הלכות בקצרה

- ✧ אסור ללווה להקדים למלוה שלום, בפיו, ובזמן ההלואה
- ✧ מותר להקדים שלום באופנים דלהלן: היה רגיל להקדימו. וספק האם בעבור פעם אחת יחשב רגיל / יצרה ההלואה קשרי ידידות / רגיל להקדים שלום לכל מי שמכיר ודיבר עמו / לאחר החזר ההלואה / לדרוש בשלומם על ידי אחר / להרכין ראשו בתנועת שלום / ללחוץ את ידיו
- ✧ מותר להשיבו שלום ואפילו לכפול שלום שלום, או יום טוב, שנה טובה, וכפי הרגילות
- ✧ לא יאמר תודה עבור קבלת הלואה
- ✧ מותר לומר - הייתי מודה לך ומה העשה והתורה אסרה - תזכה למצוות, ולא ידגיש יותר מהמקובל
- ✧ לא יאמר תודה מיד אחר החזרת החוב אלא ימתין מעט ולכל הפחות כדי דיבור של ארבע מילים
- ✧ על ידי שליח יש מקום להתיר אמירת תודה אפילו מיד בשעת החזר החוב
- ✧ מותר ללווה לומר למלוה מזל טוב
- ✧ אסור לצוות בדרך פקודה, תודיעני אם בא פלוני, כשיבוא תאכילהו, ואפילו היה עושה כן מעצמו
- ✧ אפילו לא ביקש המלוה אסור ללווה לבוא ולהודיעו, ואם מודיעו על ידי שליח צריך עיון
- ✧ מצאו בדרך הילוכו יכול להודיעו כי בא איש פלוני
- ✧ פגשו המלוה ושאלו האם בא איש פלוני מותר להשיבו
- ✧ אמר כשיזדמן לך לשמוע שים לב לדברים, ואם תמצא אותי תודיעני, מותר, ובתנאי שרגיל לספר לו
- ✧ אסור להלוות לחכם על מנת שיתפלל עליו לרפואתו וקצץ בשעת הלואה
- ✧ מחויב החכם בעצמו להתפלל בעבורו וכל שכן אם תומכו בגמילות חסדים
- ✧ מותר למלוה לומר הלוני ואתפלל בעדך ורק שלא יאמר על מנת
- ✧ מותר להלוות לתלמיד חכם שילמד משניות או יאמר קדיש לשם נשמתו אחר מותו
- ✧ אסור לבן להלוות מעות על מנת שהלואה יאמר במקומו קדיש בחינם
- ✧ מותר להלוות לרופא, ואפילו רצה לרפאות חנינם, ויש רופא אחר, וכל שכן כשנותן רק מרשם לתרופה
- ✧ אסור לומר דבר על שלטון ואלוה לך מעות
- ✧ רצה לבקש הלואה נוספת או לדחות תאריך הפירעון יבקש בדרך תחנונים ולא בדברי שבח וחניפות
- ✧ אמר כשאנחנו הולך לשוק תקנה בעבורי מעט ירק אסור, גם כשאין משלמים עבור שירות מועט זה
- ✧ כשהשרות מועט אינו אסור בשעת החזרת החוב אלא באומר בשביל מעותיך
- ✧ אינו רגיל לקבל מתנות, לא יקבל מתנה מהלואה אם התנו כן, עד לאחר החזר החוב, אלא אם ההלואה יותר כבוד הלווה או בדרך צדקה
- ✧ הלווה על מנת שידבר רע על חבירו מלבד איסור לשון הרע עוברים באיסור ריבית דברים
- ✧ כתיבת תודה בספרים – 1. לנותני הלואה לצורך ההדפסה: נחלקו הפוסקים ויש להחמיר, אלא אם כן הרווח של המוציא לאור ובעל הספר לוקח הלואה בשביל המוציא לאור כדי לעזור בהוצאה ההדפסה
- ✧ 2. לכתוב ברכה נתונה מהשמים לפלוני: יש שהתיר, וצריך עיון
- ✧ 3. לכתוב שמות התורמים בגמילות חסד וצדקה: מותר, ומצוה לפרסם שמם
- ✧ 4. לכתוב שמות הנותנים מעות קדימה: מותר ומצוה, אם לא יקבל כספו בחזרה אם לבסוף לא יודפס
- ✧ 5. ירא שמים המוכר בעצמו, ימכור יום או יומיים לאחר ההוצאה במחיר נותני המעות קדימה
- ✧ אסור לקדש בהנאת מלוה, כשהיא חייבת לו ודוחה לה זמן הפירעון, ויש בהנאה ערך שווה פרוטה
- ✧ הוא חייב לה והיא דוחה לו את זמן הפירעון כדי שיקדשנה בפרטה שלו מותר
- ✧ המקדש ברביית נחלקו הפוסקים האם מקודשת, ומתי. ובאבק ריבית מותר לכתחילה
- ✧ מותר להלוות מעות על מנת שיתן לו לקדש בתו, קטנה ונערה, או שידבר עם הבוגרת שתתקדש לו
- ✧ הלווה על מנת שיהא שליח להוליד גט אסור להניחו שימסור לה, וצריך עיון בדיעבד
- ✧ אין ריבית אלא מלווה למלווה, לכן מותר לאדם שלישי לפייס בכסף את המלווה לתת הלואה ללווה, או שיאחר את זמן הפירעון, ואפילו בכונתו לטובת הנאה, ובתנאי שלא יחזור ויקח את הכסף מהלווה, וגם לא יאמר הלווה למלווה פלוני יתן בשבילי
- ✧ האדם שלישי יכול להיות אב כשאין הבן סמוך על שולחנו, וכן גוי, אבל לא אשתו
- ✧ אסור לאדם שלישי לומר כל חודש שלא תקבל כסף בחזרה אתן לך דינר
- ✧ אסור לומר כל הנותן לפלוני בעבור שיתן לי הלואה אינו מפסיד
- ✧ להקדים מתנה בדרך שכירות שישתדל בעבורו לקבל הלואה, והוא חוזר ונותן לו למלווה המתנה ההיא או פחות או יותר קצת אסור ויש כמה פרטי דינים ראה בפנים
- ✧ פייסו בשביל שילוהו למחבר יש אוסרים, ובבית יוסף כתב שדעת רוב הפוסקים להתיר וכן פסק הש"ך
- ✧ נחלקו בדעת המתירים לפייס האם גם מותר הלווה לומר למלווה פלוני יתן בשבילי
- ✧ אמר פלוני יתן לך לאהבתי מותר לדעת המתירים
- ✧ אומר הלווני מנה וטול דינר מיד ראובן שאמר ליתן לי במתנה מותר לחזור ולקח מהלואה כנגד המעות שנתן לכל הדעות אסור, כשלוקח מהלווה קודם ההלואה